

Dictionarium Valahico-Latinum

Primul dicționar al limbii române, Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, Editura Academiei Române, București, 2008, 391 p. (96 facsimile)

O recenzie la o ediție elaborată de Profesorul Gheorghe Chivu este una dintre cele mai anevoioase întreprinderi. Autorul ediției nu lasă recenzentului aproape nimic care ar mai putea fi spus. Încercînd să vorbim despre importanța acestei lucrări lexicografice a secolului al XVII-lea românesc, sau să prezentăm cîteva dintre elementele esențiale și caracteristice ale primului dicționar original românesc, observăm că nu avem decît opțiunea reluării celor deja spuse de autorul ediției în studiul introductiv.

Pe de altă parte, textul acesta nu este complet necunoscut comunității științifice. Dimpotrivă. Vom renunța, din aceste motive, la prezentarea textului propriu-zis al *Dictionarium Valahico-Latinum* și ne vom ocupa, în cele ce urmează, de ediția întocmită de cercetătorul Gheorghe Chivu.

Conținînd toate elementele caracteristice unei ediții științifice de înaltă ținută, în componenta ei filologică, prezenta ediție abordează chestiunile legate de istoricul *Lexiconului*, de datarea, localizarea, paternitatea, modelul și importanța acestuia.

Studiul lingvistic prezintă, sub aspectele fonetico-fonologic, morfologic și lexical, situația pe care materialul lexical al Dicționarului o revelă. Este un studiu construit conform standardelor, dar care nu se oprește la descrierea în sincronie, ci racordează materialul lingvistic al textului la diacronie și extrage deja unele concluzii, punînd temelii pentru viitoare cercetări.

Precum în edițiile anterior elaborate de către Gh. Chivu, nu putem decît constata luciditatea cercetătorului care, cu riguroasă răbdare, prudență și în mod exemplar, își alege calea pe care va construi apoi raționamentele și pe care va aplica tehnicile ce-l vor conduce către rezultatele cercetării. Atît în construirea ediției, cît și în studiile ce decurg din editarea și cercetarea textului, apare cercetătorul cel foarte obișnuit cu critica textelor și tehnica edițiilor, filologul pur, dublat de istoricul limbii. În capitolul de grafie, spre exemplu, ireproșabil documentat, filologul paleograf și istoricul limbii – multă vreme preocupat de chestiunea foneticii și transcrierii textelor românești scrise în alfabet latin și cu ortografie maghiară - ajunge la soluții care pot oferi multe sugestii utile istoricilor limbii și paleografilor preocupați de rezolvarea unora dintre problemele foneticii alfabetului chirilic.

Finețea observațiilor, echilibrul aserțiunilor, argumentul rafinat – precum în paragraful (p. 31-35), în care se stabilește modelul Dicționarului, spre exemplu – conduc, în cele din urmă, la rezultate excepționale, atît în sensul calității ediției, cît și în cel al caracterului imbatabil al argumentației. Toate acestea se observă lesne dacă se studiază logica discursului din cele două studii, afirmațiile și demonstrațiile, în paralel cu verificarea exemplelor oferite, precum și cu aceea a altor cazuri din text.

Considerăm această ediție ca fiind excelentă dintr-o seamă de motive. În primul rînd, ea a fost elaborată la cîpătul unor ani în care, autorul ei s-a interesat de toate problemele legate de *Dictionarium Valahico-Latinum*, făcînd cercetări – majoritatea publicate deja - asupra acestui text, atît din perspectivă filologică, cît și lingvistică, în conformitate, așadar, cu practicile de cea mai înaltă calitate.

Apoi, prin felul în care înțelege și reușește să țină seamă de și să valorifice contribuțiile unui șir de înaintași și contemporani care s-au ocupat cu competență de acest text, Gheorghe Chivu oferă o lecție despre felul în care trebuie să avanseze știința. Cercetarea științifică a unei teme oarecare nu începe de fiecare dată cînd un cercetător se

ocupă de aceasta. Procesul pe care îl necesită obținerea unor rezultate reale și de calitate, în ceea ce privește o temă, poate fi îndelungat, cazurile la care se supune fiecare cercetător făcând parte dintr-un șir continuu pe care îl impune respectiva temă. Astfel, severitățile aproape inumane cu care omul de știință, inexorabil urmează calea către adevărul științific, îi corespund înalte calități umane, dintre care respectul pentru contribuțiile antecesorilor este, poate, prima.

În al treilea rând, aceasta este o ediție care nu doar prin conținutul ei propriu-zis, dar și prin felul în care este întocmită, precum și prin cel în care datele pe care textul le oferă se orînduiesc în cadrul *Studiului lingvistic*, se constituie într-o sursă care va trebui exploatată de toți cei ce vor vrea să utilizeze textul în vreun fel (ediții de texte, lucrări de istoria limbii, dicționare). Este un model care ilustrează felul în care se întocmește o astfel de ediție.

SORIN GUIA

Felicia Dumas, *Lexicologie française*, Casa Editorială Demiurg,
Iași, 2008, 208 p.

Obiectul principal de studiu al cărții Feliciei Dumas îl constituie analiza morfologică a lexicului limbii franceze. În prima parte a volumului, autoarea prezintă o serie de aspecte generale, precum definiția lexicologiei și relațiile acesteia cu alte discipline lingvistice, insistând cu precădere asupra următoarelor distincții:

- lexic/vocabular (cu precizarea că sînt prezentate sintetic accepțiile pe care le-au primit *lexicul* și *vocabularul*, ca și implicațiile acestei distincții, în lucrări precum cele semnate de R.L. Wagner, Jacqueline Picoche, Marie-Françoise Mortureux);
- morfologie lexicală (care studiază mecanismul formării cuvintelor prin diverse procedee: derivare, compunere etc.)/morfologie gramaticală (care studiază flexiunea cuvintelor, adică modificările formale în funcție de anumite categorii gramaticale);
- morfeme lexicale (care asigură autonomia semantică a cuvintelor)/morfeme gramaticale (care înscriu cuvintele în anumite serii: de exemplu, cu ajutorul morfemului gramatical *-eur* se poate construi seria cuvintelor care desemnează agentul acțiunii);
- afixe cu ajutorul cărora se formează unități lexicale noi (*-eur*, *-ité* etc.)/afixe care marchează anumite categorii gramaticale (*-ons*, *-ez*, *-er* etc.).

Precizăm, pe de o parte, că aceste distincții sînt urmărite în detaliu, menționîndu-se, de exemplu, faptul că afixele cu rol de flectiv se combină cu toate bazele de un anumit tip (astfel, toate afixele care marchează categoriile gramaticale specifice verbului se combină cu orice bază verbală), în timp ce afixele care formează unități lexicale noi nu se pot alătura oricărei baze (franceza are derivate cu *-eur* precum *campeur*, *coiffeur*, *danseur*, dar nu și **aimeur*, **souffreur*, **détesteur*). Pe de altă parte, precizăm că, odată clarificate în prima parte, aceste distincții vor fi valorificate pe parcursul întregii lucrări: astfel, toate capitolele abordează lexicul dintr-o perspectivă care ține cont de relația lexic-vocabular.

În a doua parte a volumului, sînt prezentate în detaliu principalele procedee de formare a cuvintelor în limba franceză: derivarea, compunerea și trunchierea. Analiza morfologică a lexicului întreprinsă de Felicia Dumas este completată de o prezentare a împrumuturilor și a criteriilor de adaptare a acestora la specificul limbii franceze. Capitolul consacrat derivării conține o prezentare detaliată a diverselor tipuri de derivare – derivare cu sufixe, derivare cu prefixe, derivare parasintetică, derivare inversă (regresivă), derivare improprie –, ca și o clasificare amănunțită – din punct de vedere morfologic și